

Poduzetništvo i ekonomski razvoj države

Entrepreneurship and economic development of the state

¹ Faruk Jašarević, ² Ermin Kuka

¹ Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

e-mail: ¹ faruk.jasarevic.sa@gmail.com, ² ermin.kuka@hotmail.com

Sažetak: *Današnje vrijeme u društvenoj, političkoj, a osobito ekonomskoj sferi obilježava dominacija informacija kao resursa i poduzetništva kao praktičnog fenomena. Poduzetništvo postaje globalni proces koji utječe na sudbine gotovo svih ljudi na planeti Zemlji, a istovremeno mala i srednja preduzeća mijenjaju sliku struktura nacionalnih privreda, kako tržišno razvijenih zemalja tako i država u tranziciji. Gotovo sve nacionalne ekonomije od poduzetništva očekuju rješenje jednog od najvećih problema s kojim se suočavaju države u tranziciji, ali i razvijene zemlje, a to je problem visoke stope nezaposlenosti. Međutim, poduzetništvo nije povezano samo s malim i srednjim poduzećima, već se poduzetničko djelovanje nalazi svuda gdje je uspješne privreda te uspješna poduzeća. Poduzetništvo se definira kao djelatnost poduzetnika koja je usmjerena na pokretanje, organiziranje, kao i inoviranje poslovanja poduzeća s ciljem stvaranja novog tržišta. S tim u vezi, važan segment poduzetništva kao teorije i društvene prakse je upravo sposobnost uvođenja inovacija, ulaganja svih raspoloživih resursa i širenja na nova tržišta proizvoda i usluga. Stoga je poduzetništvo proces koji je u stalnom kretanju, koji uvijek teži i želi inovacije te se nikada ne miri s postojećim stanjem te je i jedan od glavnih resursa razvoja država.*

Ključne riječi: *poduzetništvo, država, ekonomski razvoj, tržište, tranzicija*

Abstract: *Nowadays, information as a facility and entrepreneurship as a practical phenomena are dominated in social, political and economical sphere. Business becomes a global proces which determines destiny of almost all people on our planet. At the same time, smal and medium-sized companies are changing national economy's image patern of countries which markets are well-developed, as well as of countries in transition. What almost*

all national economies expect of business is to solve one of the biggest problems which countries in transition and well developed countries are facing with. It is high rate of unemployment. However, entrepreneurship is not only connected with the small and medium-sized companies but with succesfull economies and succesfull companies as well. Entrepreneurship is defined as a contractor 's activity aimed to initiate, organize and inovate business activity in order to set up a new market. In this respect, crucial factor of entrepreneurship as a theory and social usage is exactly ability to introduce inovations, investment of all available facilities and expanding to new market products and services. Therefore, entrepreneurship is a proces which is in constant movement, aiming and looking for inovations, never stops on pre-existing condition and is one of the main facilities of country's development.

Key words: *entrepreneurship, country, economical development, market, transition*

1. Uvod

Povezivanje poduzetništva s ekonomskim razvojem ima svoje duboke korijene, pa je tijekom dugog vremena postalo predmet brojnih znanstvenih i stručnih istraživanja mnogih znanstvenika i istraživača. U novije se doba istražuju razlozi koji dovode do ponovnog aktualiziranja uloge poduzetništva unutar globalne ekonomije, odnosno veza i odnosa suvremenih poduzetničkih pristupa, normi i pravila i ekonomskog razvoja.

Općenito, suvremeni poduzetnički pristupi polaze od „promatranja poduzetničkih aktivnosti na temelju analiziranja čimbenika koji određuju razinu poduzetništva i sintetiziraju determinante poduzetništva na mikrorazini“ (Kružić, 2007., 173). Stoga, znanstvenici i istraživači, kada govore o suvremenim poduzetničkim pristupima, smještaju poduzetništvo u izrazito promjenjivi društveno-ekonomski kontekst i povezuju ga s ekonomskim razvojem kao temeljem i glavnim akterom razvoja ukupnog društva.

Glavni problem današnjice svih zemalja, a osobito onih koje se nalaze u procesu tranzicije i nerazvijenih zemalja je problem prevladavanja općeg siromaštva, koje koči i usporava proces ekonomskog razvoja i napretka. Stoga se opravdano zaključuje da „ako neka zemlja ima sreće, istodobni postupci s ciljem viših ulaganja, unapređenja zdravlja i obrazovanja, poboljšanja kvalificiranosti i obuzdavanju rasta siromaštva mogu prekinuti začarani krug siromaštva i potaknuti krug učinkovitosti brzog ekonomskog razvoja“ (Nordhaus i Samuelson, 2005., 584).

Vidljivo je da pred suvremenim poduzetništvom nalazi čitav spektar društvenih problema za koje treba adekvatno, efikasno i efektivno ponuditi rješenja, kako bi se omogućio proces brzog i permanentnog ekonomskog razvoja svake pojedine zemlje, odnosno njene nacionalne ekonomije. Ipak, i pored prethodno navedenih problema i zapreka koje stoje na putu suvremenog poduzetništva, globalno poduzetništvo je u permanentnom usponu i razvoju, čime pridonosi ukupnom ekonomskom razvoju svih onih društava i zemalja u kojima egzistira i funkcionira. Stoga se u mnogim zemljama svijeta pokreću i afirmiraju novi poduzetnički pothvati i pristupi ekonomskom razvoju kao kategoriji od koje ovisi ukupni razvoj i prosperitet svake zemlje i njenog stanovništva.

Današnje suvremeno poduzetništvo, u prethodno navedenom smislu, nositelj je jedne permanentne poduzetničke inovacije koja obavlja, transformira i potiče ekonomski razvoj zemalja širom svijeta. Stoga, ono generira sljedeće (Kružić, 2007., 175): pojavljivanje novih poslovnih pothvata, otvaranje novih radnih mjesta, obnavljanje nacionalnih ekonomija "svježom krvi" pružajući im vitalnost, inovativne proizvode i usluge povećavajući time šanse za opći društveni, kulturni i socijalni napredak.

U suvremenom pristupu poduzetništva ekonomskom razvoju moguće je uočiti kako je takav pristup, prije svega, usmjeren i upućen na strategije i politike otvaranja i razvijanja malih i srednjih poduzeća. Ova činjenica je osobito evidentna i indikativna iz podataka koji govore o tome kako se posljednjih godina sve više povećava stopa samozapošljavanja, kako u razvijenim zemljama, tako i u tranzicijskim zemljama. Upravo zbog toga se znanstvenici i istraživači fokusiraju na istraživanja koja govore o mjestu i ulozi poduzetništva u kontekstu politike i strategije samozapošljavanja. Tako su „inovativne male firme zasnovane na visokoj tehnologiji izbile u prvi plan u mnogim sektorima industrije. Upotreba novih tehnologija i inovativnih rješenja imali su utjecaj na makroekonomsku efikasnost“ (Marković-Radović i Marković, 2009., 244).

Vidi se da okosnicu suvremenog pristupa ekonomskom razvoju zemalja diljem svijeta čine dvije ključne komponente (inovacija i nove tehnologije). Stoga se opravdano govori o suvremenom poduzetništvu kao o glavnom akteru i generatoru ekonomske i tehničko-tehnološke promjene, tj. kao o faktoru koji svojim djelovanjem pridonosi općem zapošljavanju i generiranju ekonomskog rasta i razvoja svih nacionalnih ekonomija, koje ga prihvaćaju kao nužnost opstanka i prosperiteta. Temeljem toga, jedna od aktivnosti na koju poduzetništvo ima vrlo veliki, možda i presudni utjecaj, te koju pokreće i afirmira je i proces ili koncept restrukturiranja ili reinženjeringa kao bitne odrednice suvremenog poslovnog djelovanja i funkcioniranja.

2. Konceptija restrukturiranja

Svaka aktivnost i svaki proces koji želi opstati i efikasno funkcionirati u suvremenom vremenu novih tehnologija te permanentnih i brzih promjena treba ići ukorak s takvim promjenama, odnosno treba imati adekvatne i efikasne odgovore na takve promjene (unaprijed pripremljene i strateški osmišljene). Ta aktivnost u kontekstu poduzetništva i suvremenih poduzeća podrazumijeva permanentno mijenjanje njihove organizacijske strukture, odnosno restrukturiranje i preoblikovanje poslovnih procesa na razini cjelokupnih poduzeća. Sam koncept restrukturiranja (prestrukturiranja) obuhvaća tri razine (Bogdanović i Šestović, 2002., 99): razinu privrede, razinu grane, i razinu poduzeća.

U središtu ovog istraživanja je razina poduzeća, odnosno restrukturiranje kompletnog poduzetničkog sustava pojedine zemlje. S tim u vezi, koncept restrukturiranja posebno je važan za razdoblje tranzicije nacionalnih ekonomija i njihovih društava, što podrazumijeva njihovo prilagođavanje novim i željenim normama i standardima.

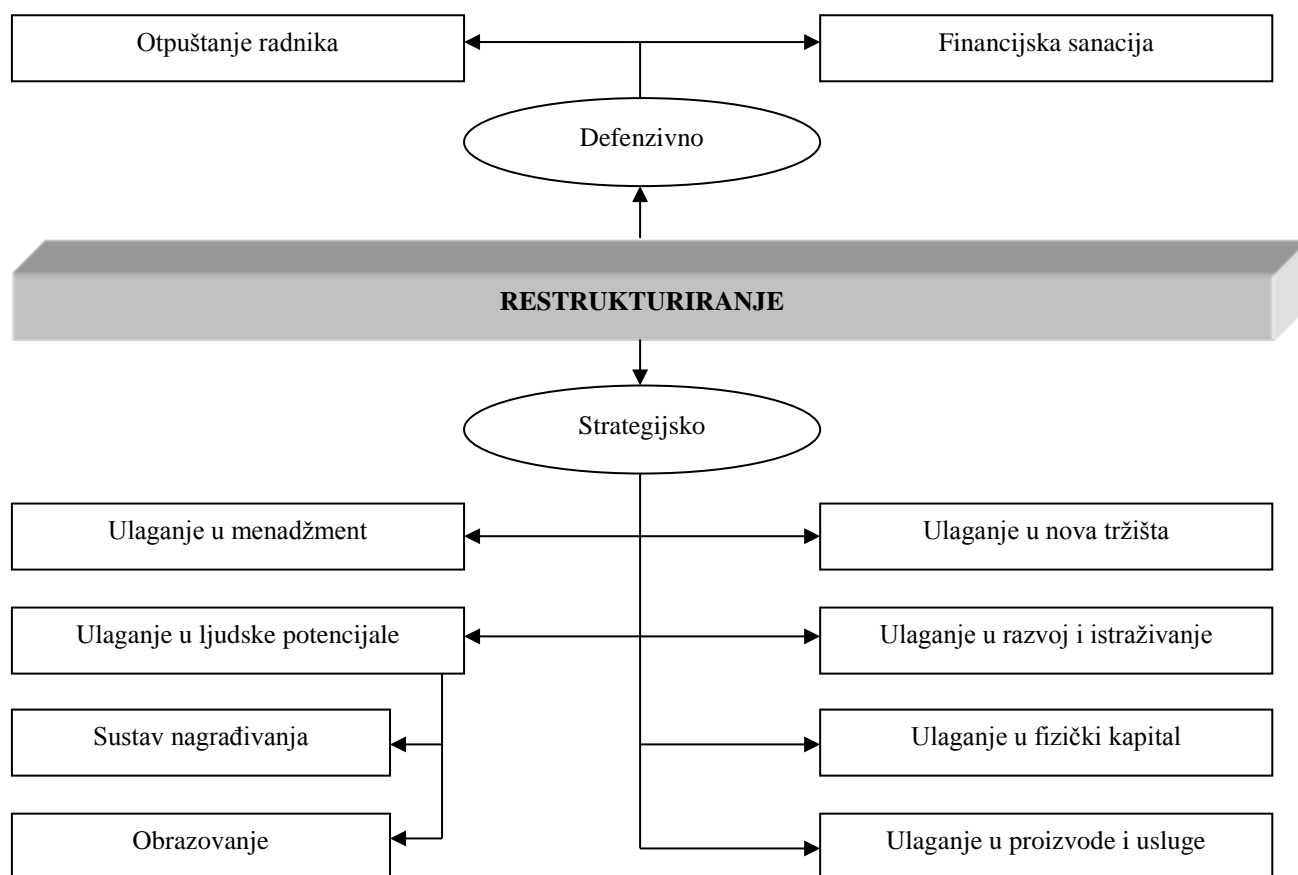
Kako bi određeno poduzeće moglo opstati i dalje egzistirati na tržištu u uvjetima koje donosi moderno doba, ono treba raskinuti sve veze s dotadašnjim (konzervativnim) načinima djelovanja, razmišljanja, funkcioniranja, ponašanja i sl. Promjene koje poduzeća trebaju implementirati u svrhu prilagođavanja novonastalim uvjetima trebaju biti temeljite, cjelovite, sustavne i sveobuhvatne. Uz navedeno, te promjene zahtijevaju „izgradnju i promociju novog sustava vrijednosti u poslovanju u kojem dominiraju: kvaliteta, kultura organizacije i poslovna etika. U cilju provedbe sveobuhvatnih i korjenitih promjena menadžment se najčešće odlučuje za restrukturiranje“ (Drljača, 2007., 69).

Bez obzira na to da li je koncepcija restrukturiranja nametnuta nužnost (potreba) ili želja i htijenje da poduzeće očuva svoju aktualnu tržišnu poziciju, ona je gotovo uvijek stvar odluke (izvodi se po unaprijed pripremljenom i usvojenom programu i aktivnostima rada, po fazama).

Temeljem navedenih činjenica koncepcija restrukturiranja se može definirati kao „sveobuhvatni zahvati na promjeni strukture i uvođenja novih tehnologija, kao i novih investicijskih ciklusa. Također, podrazumijeva promjene u strukturnim elementima sustava upravljanja i širok sklop programa i aktivnosti kojima je osnovni cilj povećanje efikasnosti organizacije kao cjeline... U načelu, razlikuju se dvije vrste restrukturiranja: defenzivno i strateški restrukturiranje“ (Drljača, 2007., 70).

Na sljedećoj slici je prikazan konceptualni model restrukturiranja, autora Miroslava Drljače, koji razlikuje defenzivno i strateški restrukturiranje:

Slika 1. Konceptualni model restrukturiranja

Izvor: Drljača, Miroslav: „Restrukturiranje sustava upravljanja“, 2007, str. 69.

Kada se detaljnije analiziraju prethodno navedene definicije, jasno se vidi kako restrukturiranje u samoj svojoj osnovi sadrži sve one elemente i funkcije koje se vezuju za poduzetništvo i poduzetničke aktivnosti. Prema tome ako poduzeća prate i implementiraju poduzetničke aktivnosti, samim time u daljnjim fazama pokreću i implementiraju proces restrukturiranja. To znači da poduzetnička aktivnost sama po sebi zahtijeva i traži prihvaćanje i implementiranje koncepcije restrukturiranja kao nužnosti i obaveze. Koncepcija restrukturiranja poduzeća, kada su u pitanju zemlje tranzicije, treba pripremiti i osposobiti viši i srednji menadžment, putem učenja u poduzeću (na poslu) za uključivanje u suvremenu tržišnu ekonomiju i suvremene tržišne tokove.

Važna karika u svim poduzetničkim procesima i aktivnostima je ta da sama lokalna uprava, kao dio ukupne državne uprave (koji je najbliži poduzećima i građanima), prihvati i

afirmira poduzetničke aktivnosti u svom radu, što će se svakako preslikati i domino efektom prenijeti i na poduzeća koja djeluju na prostoru te lokalne uprave. Opet, i ova činjenica je od izuzetne važnosti za lokalne uprave zemalja koje se nalaze u procesu tranzicije i mijenjanja svog ustaljenog, tradicionalnog (starog, konzervativnog), tromog rada u poduzetničkom djelovanju.

3. Konceptija poduzetničkog djelovanja lokalne uprave

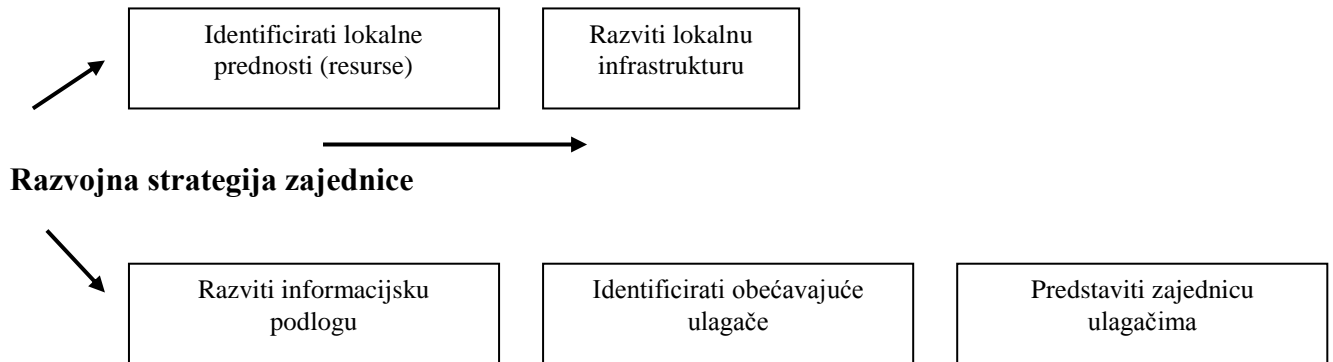
Lokalna uprava je dio upravne vlasti koja je najbliža građanima i koji djeluje u interesu njihovih potreba, interesa i preferencija. Lokalna uprava podrazumijeva osposobljenost i pravo jedinica lokalne uprave (općine, gradovi) da reguliraju i upravljaju javnim poslovima u interesu lokalnog stanovništva (Pejanović i Sadiković, 2010.). Dakle, od velikog je značaja kako i na koji način, po kojim načelima i principima te s kojim ciljem i u čijem interesu lokalna uprava djeluje i funkcionira.

Konceptija poduzetničkog djelovanja lokalne uprave podrazumijeva kontinuiran i planiran proces u kojem sudjeluju lokalne vlasti s ciljem „stvaranja povoljnijih uvjeta za ekonomski rast i razvoj te poboljšanja kvalitete života stanovništva u pojedinim lokalnim zajednicama“ (Rocco i Bogović, 2009., 8).

Da bi implementirala navedene zadatke, lokalna uprava treba usvojiti poduzetničke metode i tehnike funkcioniranja, tj. treba raditi zajedno sa svim akterima iz javnog života, poslovnog sektora, pa i nevladinog sektora s krajnjim ciljem stvaranja boljih uvjeta za razvoj lokalnih zajednica i otvaranja novih proizvodnih pogona i radnih mjesta (osiguranje veće zaposlenosti), što je u samoj suštini poduzetničke aktivnosti.

Za strateški razvojni program neke lokalne zajednice od izuzetne je važnosti da ona djeluje u dva smjera (Glas, 2001., 105), koji ilustrativno prikazuje sljedeća slika:

Slika 2. Koncept usklađenog dvosmjernog djelovanja regije.

Izvor: Glas, Miroslav i dr.: *Poduzetništvo za 21. stoljeće*, 2001., str.105.

Iz slike 2. je vidljivo da koncept usklađenog dvosmjernog djelovanja regije (lokalne zajednice) podrazumijeva osiguranje, prije svega, povoljnog okruženja u kojem će se odvijati navedeni procesi i aktivnosti. Jedino u okviru povoljnog poslovnog okruženja moguće je implementiranje razvojnih strategija lokalnih zajednica. Stoga se u današnje vrijeme sve više izražavaju i potvrđuju potrebe za jednom cjelovitom i jedinstvenom strategijom ukupnog ekonomskog i društvenog razvoja lokalne zajednice, a samim time i cijele države.

Napori lokalne (regionalne) zajednice trebaju se usmjeriti i usredotočiti na ključne činitelje poslovne uspješnosti u nekoj sredini koji će utjecati na razvoj radi konkurentnosti okoline (Glas, 2001., 106). Ti činitelji su: ljudski resursi, poduzetništvo, investicijski kapital, tehnološka osposobljenost i infrastrukturni objekti.

U skladu s navedenim činjenicama može se zaključiti kako je za svaku lokalnu zajednicu (njenu lokalnu upravu) od izuzetne važnosti da određenu infrastrukturu već posjeduje i primjenjuje u uspješnim i konkurentnim poduzećima, koja kasnije nastupaju poput poduzetničkih inkubatora za nove razvojne jedinice (poduzetničke aktere – subjekte). Bit nove lokalne (regionalne) politike i djelovanja su ljudski resursi (intelektualni kapital), jer se ona oslanja upravo na nove poduzetnike te na mala i srednja poduzeća kao nositelje ukupnog lokalnog (regionalnog) ekonomsko-društvenog rasta i razvoja. Stoga bi lokalna uprava trebala raditi na omogućavanju i stvaranju potporne poduzetničke mreže koja omogućuje implementiranje inovacija i promjena u okviru ukupnog lokalnog (regionalnog) razvoja.

Implementiranje navedenih činjenica od osobite je važnosti za lokalne zajednice i regije koje zaostaju u razvoju ili su manje razvijene u odnosu na ostale. Kada se uspješno implementira politika i strategija podjednakog razvoja i poduzetničkog djelovanja svih

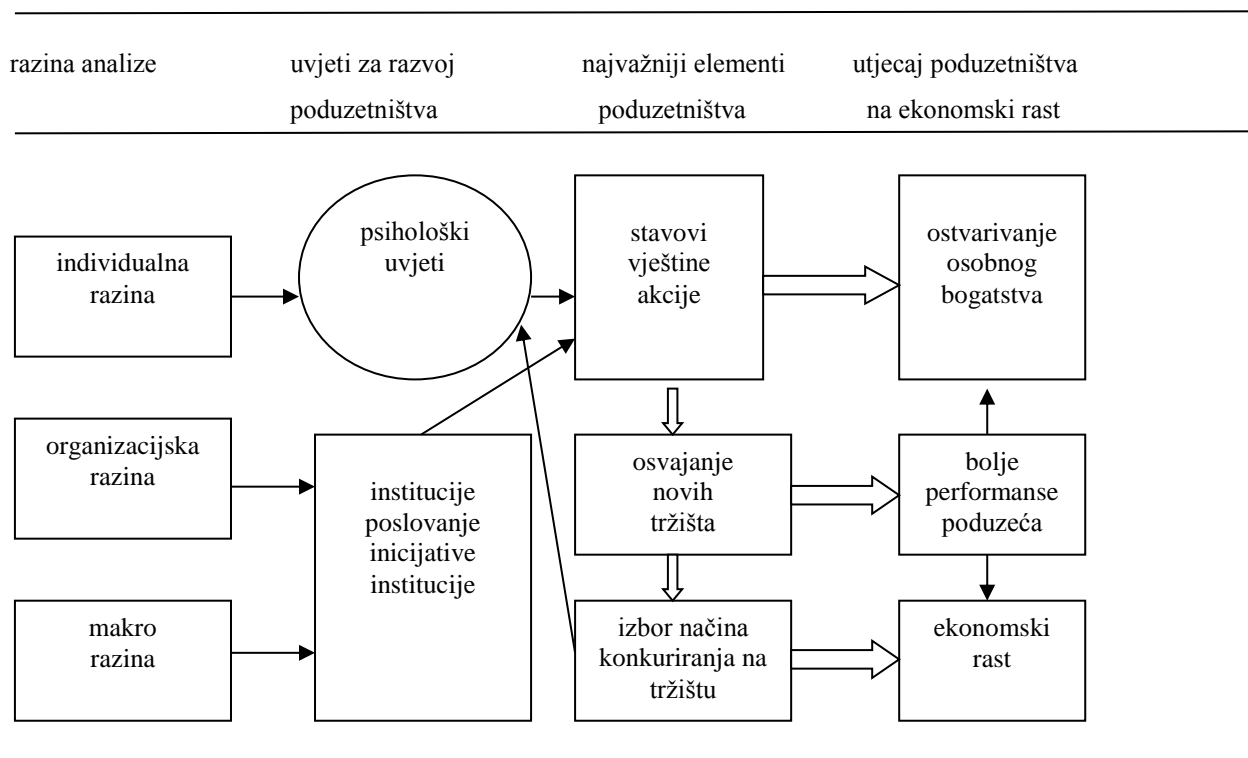
lokalnih zajednica (regija) pojedine zemlje, moguće je očekivati prosperitet i daljnji društveno-ekonomski razvoj zemlje, tj. veću konkurentnost zemlje u globalnim okvirima.

4. Poduzetništvo kao ključna snaga u ekonomskom razvoju

Činjenica je da je ekonomska stabilnost i razvoj neke zemlje bez sumnje potreban uvjet za ukupnu vitalnost i prosperitet društva. Poduzetnička orijentacija prema ukupnom ekonomskom razvoju jedna je od njegovih temeljnih i ključnih pretpostavki. Pristup koji poduzetništvo stavlja u središte ekonomskog razvoja bilo koje nacionalne ekonomije jedini je pristup koji može polučiti efikasne rezultate u ukupnom društveno-ekonomskom razvoju zemlje.

Analiza utjecaja poduzetništva na ekonomski rast i razvoj može se vršiti na tri razine (Marković-Radović i Marković, 2009., 243): individualnoj, organizacijskoj i makro razini. Na sljedećoj slici su ilustrativno prikazane navedene razine analize utjecaja poduzetništva na ekonomski rast i razvoj:

Slika 3: Nivoi analiziranja utjecaja poduzetništva na ekonomski rast i razvoj.

Izvor: Marković-Radović, M.; Marković, D.: Uticaj preduzetništva na privredni razvoj i samozapošljavanje: Evropska unija, zemlje Istočne i Zapadne Evrope, 2009., str. 241.

Potporna razvoju i afirmaciji poduzetništva predstavlja ključnu komponentu i snagu poticanja ukupnog ekonomskog razvoja nacionalnih ekonomija. S tim u vezi, poduzetništvo je potrebno kao mehanizam za dostizanje veće razine zaposlenosti i životnog standarda stanovništva. Mjere i aktivnosti kojima se može osigurati implementiranje „razvoja poduzetništva kreću se od savjetodavnih do osiguranja različitih resursa“ (Rocco i Bogović, 2009., 16).

Stoga poduzetništvo ima izuzetno veliki značaj i ulogu u ukupnom ekonomskom razvoju, pogotovo zbog činjenice što se u prvi plan, u strateškom smislu, stavljaju nova i mala poduzeća. Ovo je osobito značajno za zemlje u tranziciji, u kojima je stupanj udjela poduzetnika i poduzetništva u ekonomskom razvoju u najvećoj mjeri povezan i uvjetovan okruženjem u kojem rade i funkcioniraju, uz značajnu podršku države (kroz uspostavu i razvoj pravne regulative, programa i projekata).

Zajedničko za većinu zemlja u tranziciji je činjenica da su sve reforme koje su u njima implementirane imale utjecaj na gubitak posla velikog broja radno sposobnog stanovništva, što je nadalje utjecalo na to da, pod takvim pritiskom, počnu smišljati nove i alternativne načine zapošljavanja i zarade. U svemu tome odlučnu ulogu je odigralo poduzetništvo, i to kroz proces započinjanja vlastitog biznisa (samozapošljavanja). Shodno navedenom „kreatori ekonomske politike u ovim zemljama ne mogu više ignorirati poduzetništvo (sve vrste poduzetništva) i njegovu ulogu u ekonomskom razvoju i smanjenju nezaposlenosti“ (Marković-Radović i Marković, 2009., 247).

Stoga je potrebno raditi na uključenju svih društvenih aktera u razvoju malog i srednjeg poduzetništva i poslovanja, odnosno u proces implementiranja poduzetničkih aktivnosti kao ključnog faktora ekonomskog rasta, razvoja i stabilnosti zemalja u svijetu. Sva dosadašnja teorijska i empirijska istraživanja su potvrdila činjenicu da su poduzetništvo i ekonomski razvoj prirodno povezane kategorije te da od njihove efikasne suradnje ovisi prosperitet svake pojedine nacionalne ekonomije u globalnom smislu.

5. Zaključak

Iz navedenih činjenica moguće je izvesti niz zaključaka koji su preduvjet prepoznavanja pojma i prakse poduzetništva kao poticajne snage i kao jednog od ključnih pokretača ekonomskog i svakog drugog razvoja država, osobito onih koje se nalaze u procesu tranzicije ka razvijenim ekonomijama i društvima. Naime, postalo je evidentno kako poduzetništvo predstavlja osnovu razvoja svake države, a osobito država u tranziciji te stoga treba raditi na

uvođenju poduzetničke prakse i poduzetničkog duha u sve segmente društvenog života, počevši od pojedinaca, preko lokalne uprave pa sve do državne razine.

Opći je zaključak da poduzetništvo mijenja i obnavlja ekonomiju širom svijeta i bit je sustava slobodnog tržišta, zato što rađanje novih poduzeća daje poticaj i vitalnost tržišnoj privredi koji su joj prijeko potrebni u razdoblju krize, tako da nova i nastajuća poduzeća ostvaruju velik dio inovativnih proizvoda koji mijenjaju način življenja i postaju ključni pokretači razvoja država u tranziciji.

Literatura

1. Bogdanović, M.; Šestović, L. (2002). Ekonomija od A do Z – leksikon ekonomskih pojmova. Beograd, Beogradska otvorena škola, Dosije.
2. Drljača, M. (2007). „Restrukturiranje sustava upravljanja“, *Kvalitet*, vol. 17(1-2), 69-75.
3. Glas, M. i sur. (2001). Poduzetništvo za 21. stoljeće. Ljubljana, GEA College.
4. Kružić, D. (2007). „Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji“. *Ekonomska misao i praksa*. Godina XVI(2), 167-192.
5. Marković-Radović, M.; Marković, D. (2009). Uticaj preduzetništva na privredni razvoj i samozapošljavanje: Evropska unija, zemlje Istočne i Zapadne Evrope. U: Zbornik radova Strategijski menadžment, str. 241-247.
6. Nordhaus, W.; Samuelson, P. (2005). Ekonomija. Zagreb, MATE d.o.o.
7. Pejanović, M.; Sadiković, E. (2010). Lokalna i regionalna samouprava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo/Zagreb, TKD Šahinpašić.
8. Rocco, Č. M.; Bogović, D. N. (2009). Upravljanje lokalnim ekonomskim razvojem – primjer općine Bale. U: Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Ekonomika i menadžment u javnom sektoru, str. 7-37.